

พระสงฆ์กับสังคมยุคปัจจุบัน Monks and Modern Society

พระพิพิธพัชรโรดม (อำนวยการ อินทวณฺโณ) และ มะลิ ทิพพ์ประจง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Phiphit Patcharodom (Amnuai Inthawano) and Mali Thippajong
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, Email: thippajongmali@gmail.com

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงของโลกย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านดีและไม่ดีคู่กันมาด้วย บทบาทหลักของพระสงฆ์ หากจะมองจากบทบาทหลักของพระสงฆ์ โดยที่เริ่มจากบทบาทภายในของคณะสงฆ์เอง แล้วส่งผลต่อสังคม ต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น อันได้แก่ - ด้านการปกครอง - ด้านการศาสนศึกษา - ด้านการเผยแผ่ - ด้านการศึกษาสงเคราะห์ - ด้านสาธารณูปการ - ด้านสาธารณะสงเคราะห์ การพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อม ความสมบูรณ์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้ประชาชนในชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืนและมีความสุข จึงจำเป็นจะต้องอาศัยกำลังจากทุกคน ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น ระดับชุมชน หรือสูงขึ้นไป จะต้องให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่างๆ ตามบทบาท หน้าที่เท่าที่จะทำได้และ บทบาท กล่าวคือการทำหน้าที่อย่างหนึ่งให้สำเร็จและสมบูรณ์ตามที่ได้ รับมอบหมายหรือตามบทบาทนั้นๆ ซึ่งเป็นบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในบทบาทเช่นนี้ พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่พัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคง ยั่งยืน มั่นคง ในฐานะหน้าที่ต่างๆ ที่ชุมชน นั้นจะพึงมียั่งยืนในการทำงานต่างๆ ให้มีความอยู่รอดปลอดภัยและการทำหน้าที่เหล่านี้ของพระสงฆ์ ถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในการมีส่วนพัฒนาชุมชนอย่างดียิ่ง เพราะพระสงฆ์ถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักในการช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี

คำสำคัญ: พระสงฆ์; สังคม; ปัจจุบัน

Abstracts

The change of the world will result in the development of both good and bad together with the main role of monks. If looking from the main role of the monks starting from the internal role of the Sangha and affect society to the wider community, which are: - administration - religious education - propagation - education assistance - public utilities - public welfare. Community development is an important tool to develop the country to be strong, ready, and complete in economic, social and political aspects, enabling people in the community to develop continuously, sustainably and be happy. Therefore, it is necessary to rely on everyone from all sectors, whether at the community level or higher. Must cooperate and participate in the development of various roles as far as possible and roles. That is to say, to perform one task and complete it as it can. Assigned or according to that role which is the role of monks in community development in a role like this. The monks must be responsible for developing the community to be stable, sustainable, stable as a duty that the community should have sustainability in various works. to the survival and safety of these monks. It is an important role to play in the community development. Because monks are considered the main elements in helping the community to develop in a good way.

Keywords: Monk; Society; Present

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านดีและไม่ดีคู่กันมาด้วย บทบาทหลักของพระสงฆ์ หากจะมองจากบทบาทหลักของพระสงฆ์ โดยที่เริ่มจากบทบาทภายในของคณะสงฆ์เอง แล้วส่งผลต่อสังคม ต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น อันได้แก่ - ด้านการปกครอง - ด้านการศาสนศึกษา - ด้านการเผยแผ่ - ด้านการศึกษาสงเคราะห์ - ด้านสาธารณูปการ - ด้านสาธารณะสงเคราะห์ การพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อม ความสมบูรณ์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้ประชาชนในชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืนและมีความสุข จึงจำเป็นจะต้องอาศัยกำลังจากทุกคน ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น ระดับชุมชน หรือสูงขึ้นไป จะต้องให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่างๆ ตามบทบาท หน้าที่เท่าที่จะทำได้และ บทบาท กล่าวคือการทำหน้าที่อย่างหนึ่งให้สำเร็จและสมบูรณ์ตามที่ได้ รับมอบหมายหรือตามบทบาทนั้นๆ ซึ่งเป็นบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในบทบาทเช่นนี้ พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่พัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคง ยั่งยืน มั่นคง ในฐานะหน้าที่ต่างๆ ที่ชุมชน นั้นจะพึงมียั่งยืนในการทำงานต่างๆ ให้มีความอยู่รอดปลอดภัยและการทำหน้าที่เหล่านี้ของพระสงฆ์ ถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในการมีส่วนพัฒนาชุมชนอย่างดียิ่ง เพราะพระสงฆ์ถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักในการช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์สำหรับประเทศไทยถือว่าศาสนา เป็นสถาบันหลักของชาติหนึ่งในสามสถาบันหลักอันได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์จึงถือ ได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาตินั้นพระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีและการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบ

ของ พระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรมให้แก่ อุบาสกอุบาสิกาหรือประชาชน ดังนั้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นองค์กร ทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานทางสังคมและพระภิกษุสงฆ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ สังคมแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่างๆ มากมาย เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ สงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความลำบากหรือกระทำการช่วยเหลือแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมวัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของประเทศได้เป็นอย่างดี จากสภาพ ที่เปลี่ยนแปลงไปของวัดทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและหันหลังให้วัดเพิ่มมากขึ้น จากการสำรวจพบว่า วัดมี ลักษณะและบทบาทเปลี่ยนไปจากเดิมหลายประการ คือ ประการที่หนึ่ง วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของพระภิกษุ สามเณร กลายเป็นที่อยู่ของคฤหัสถ์มากขึ้น ประการที่สอง วัดเดิมเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของหนุ่มท้องถิ่นอื่นซึ่งแม้ อุปัชฌาย์ก็ไม่รู้จักประวัติของผู้ขอบรรพชาอุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตรายจุดหนึ่งต่อความ มั่นคงของพระพุทธศาสนา ประการที่สาม วัดซึ่งเคยมีความเป็นสถานที่ บำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน ตามแบบลัทธิเถรวาท ก็ได้ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายๆ กับวัดตามแบบมหายานใน ต่างประเทศไป เป็นจำนวนมาก ประการที่สี่วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดให้ ชาวบ้าน ให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรก ขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชน ไม่ ศรัทธาและไม่อยากเข้าวัด ประการที่ห้า วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่ พิงปรารภนา ก็ กลายเป็นแหล่งอบายมุข ถ้าหากพระสงฆ์ในประเทศ ซึ่งมีจำนวนมากมีความรู้ มีความเข้าใจว่า การพัฒนาที่ สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคน ก็จะได้ช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนและ ผู้นำประเทศเข้าใจเพราะพระสงฆ์มีโอกาส พบปะสนทนากับคนทุกระดับ และวัดเป็นทรัพยากรที่มี ค่าของสังคม ทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้างศาสนสถาน บุคลากร เงิน ศรัทธา จะมีการบริหารจัดการ อย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ ทางพระพุทธศาสนา สภาพปัญหาของวัด และพระสงฆ์คือผู้เข้ามาบวช ในปัจจุบันมิได้มี การเลือกสรรขาด ความพิถีพิถัน บางรูปมุ่งบวชตามประเพณีมิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่าง แท้จริง จึงทำผิดวินัยหลายๆ อย่าง การวางตัวของพระไม่เหมาะสมขาดความสำรวมบางวัดมุ่งใน การพัฒนาวัดอุทิศสถานที่มากกว่า การศึกษาหรือมากกว่าการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ของประชาชนในชุมชน วัดบางวัดอาศัยกลวิธี ทางการธุรกิจดึงดูด ให้คนยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อ ตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญการบริหารจัดการองค์กรใดก็ ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้ บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่ เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัย องค์ประกอบหลายประการคือคนหรือบุคลากร (man) เงินหรืองบประมาณ (money) วัสดุอุปกรณ์ (material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (management) (มานพ พลไพรินทร์ , 2531 : 1) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการมี ความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการ องค์กรก็คือ คนหรือ บุคลากร ในการบริหารจัดการในองค์กรทางศาสนาก็เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธา และอำนวยประโยชน์แก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้างโบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่ได้มีความหมาย ถ้า

บุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่วัดจะประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ตลอดทั้งเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน นั้นย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการบริหารจัดการ หรือการปกครองดูแลหมู่คณะ ตลอดทั้งแนะนำอบรมพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ที่มาอาศัยอยู่ในวัดให้ประพฤติตนอยู่ในธรรมวินัย ตัวผู้บริหาร ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่ได้รับอำนาจอันชอบธรรมในการจัดการ บริหารในสถาบันวัดในพระพุทธศาสนาที่เช่นเดียวกัน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา 37 และอำนาจเจ้าอาวาสในมาตรา 38 และ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ วัดเป็นศาสนสถานที่ประกอบกิจกรรมของชาวพุทธเป็นที่อยู่ของบรรพชิตและฆราวาสที่เกี่ยวข้องรวมถึงผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม เป็นสถานศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดจนการ เผยแผ่ศาสนาธรรมของชาวพุทธ วัดจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามที่จะก่อให้เกิดความสะอาด ความสว่างความสงบและความร่มเย็นให้กับสิ่งมีชีวิตและชุมชน วัดกับสังคมจึงมีความผูกพันและสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นยาวนานจนเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ ที่ต่างก็ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดมาวัดจึงเป็นที่พึ่งทางใจของคนไทย เป็นศูนย์กลางชุมชนคนไทย ตลอดทั้งวัด ยังเป็นแหล่งวิทยาการ และศูนย์กลางการพัฒนาทั้งปวง พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำทางความคิดและทางจิตใจของสังคมไทยทุกยุคทุกสมัย โลกยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วความสามารถในการปรับตัวเป็นสิ่งสำคัญมากของโลกปัจจุบัน เมื่อรูปแบบต่างๆเปลี่ยนไป องค์กรต่างๆ ก็ต้องปรับเปลี่ยนให้ดีหากไม่ ยอมให้มีการปรับเปลี่ยนก็จะมีปัญหามาก พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ ทันการเปลี่ยนแปลงทั้งในอนาคตหลักสูตรอบรมพระสังฆาธิการ จะมีเพิ่มเรื่องการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการเป็นที่พึ่งของประชาชน ภาระหน้าที่ต่อสังคม ต่อชุมชน และความรู้รอบตัวเรื่องสถานการณ์บ้านเมือง เศรษฐกิจ สังคมที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญต้องมีความรู้พื้นฐานด้านไอที เบื้องต้นด้วย เมื่อสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไป มีเหตุการณ์และกิจการใหม่ๆ อันมีลักษณะต่างๆ หลากหลายเกิดมีมากขึ้นทั้งภายในและภายนอกวงการพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องมีผลกระทบต่อความเจริญมั่นคงของพระศาสนาและประโยชน์ของประชาชนที่เนื่องมาจากความเจริญมั่นคง ของพระศาสนาด้วย เจ้าอาวาสที่มีความสามารถเฉพาะตัว มีภาวะผู้นำมีกระบวนการและวิธีปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านพระธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชนซึ่ง จะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ้าพระสงฆ์ไม่รู้ไม่ เท่าทันสังคม ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์ที่แท้จริงแก่สังคมสมตามพุทธเจตนา และอาจตกเป็นเหยื่อของสังคม พระพุทธศาสนาก็หมดศักดิ์ศรีหมดศักยภาพและถึงการเสื่อมอย่างรวดเร็ว (ประเวศ วะสี, 2539 : 72)สถานการณ์พระพุทธศาสนาในเมืองไทยปัจจุบันเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับ การ

เปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ต้องไม่ทำให้วิถีชีวิตตามหลักพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนาต้อง สูญเสียไป พระสงฆ์ในสายตาประชาชนทั่วไป อยู่ในอาการที่อาจกล่าวได้ว่าเสื่อมถอย ถึงกับใช้ คำว่า “ วิกฤตศรัทธา กาฬาสังคม หรืออื่นๆ” เหล่านี้เป็นสิ่งที่บอกเหตุว่าเป็นปัญหาในการ บริหารปกครองคณะสงฆ์ที่พระสังฆาธิการทุกระดับ ประสบอยู่ เช่น พระภิกษุสามเณรใน ปกครองทำผิดพระธรรมวินัยมากยิ่งขึ้น ทั้งกรณีความสัมพันธ์ระหว่าง พระกับสตรีพระกับ ประชาชนในแต่ละชุมชน การวางตนที่ไม่เหมาะสมของพระ ขาดสันโดษ ขาดการสำรวจ ทำให้ภาพพจน์ของพระศาสนาหมัวหมองไปด้วย วัดหลายแห่งเน้นพัฒนาด้านอาคารสถานที่มากกว่า พัฒนาเพื่อ มุ่งประโยชน์ต่อการศึกษอบรมพระภิกษุสามเณร หรือการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนใน แต่ละชุมชน ไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับ หลักธรรมของพระศาสนาได้ (ไพโรจน์ เลิศพิริ, 2539 : 5) ยกมลควรดูแลรักษาความสะอาดเสนาสนะและบริเวรสถานที่ต่างๆ ภายในวัดอยู่เสมอเพื่อให้วัดมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เหมาะสำหรับการบำเพ็ญบุญกุศลของ พุทธศาสนิกชน ตลอดถึงผู้ เข้ามาใช้สถานที่ภายในวัดอีกด้วย

“...วัดเป็นสถานที่ที่มีคนเข้าออกอยู่ตลอดเวลาเป็นสถานที่อนุเคราะห์สำหรับบุคคลทั่วไป ควรมีการทำความสะอาดจัดระเบียบให้เป็นระบบ....”

“...คนเข้ามาทำบุญกันมาก ควรให้วัดมีความสวยงามตามความสมควร....”

“...ควรมีการวางผังวัดให้เป็นระเบียบวินัย....”

ควรมีการประชุมพระภิกษุ-สามเณร ภายในวัด เนื่อง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จัดการวัด และเพื่อสามัคคีภายในวัดให้เกิดขึ้น

“...ควรมีการเรียกประชุมอยู่เป็นประจำเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติทิศทาง เดียวกัน....”

“...สามัคคีมีความสำคัญในการพัฒนาวัดเจ้าอาวาสควรสร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลาย”

“...เจ้าอาวาสควรมีมนุษยสัมพันธ์กับหน่วยงาน องค์กร และประชาชน”

เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีและ ทางโลกแก่ พระภิกษุ-สามเณรอย่างเต็มความสามารถ

“...เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษากับพระภายในวัด....”

“...เจ้าอาวาสควรมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา....” “...เจ้าอาวาสควรมีการแบ่งงบประมาณภายในวัดในการส่งเสริมทางการศึกษา”

ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการ นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น เป็นต้น

“...เจ้าอาวาสควรเปิดรับความรู้ใหม่ ๆ ทันยุคทันสมัย....”

“...เจ้าอาวาสควรรับเทคโนโลยีมาใช้ในการสอนพระพุทธศาสนา....”

“...เจ้าอาวาสควรสนับสนุนเทคโนโลยีภายในวัด”

สรุป

ความเป็นเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกย่อมส่งผลให้พระสงฆ์ก็ต้องปรับตัวและการสร้างหลักการเผยแผ่ให้ทันต่อสถานการณ์ของโลกที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและเพื่อขับเคลื่อนสังคมโลกให้ได้เข้าถึงหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาให้เกิดความรวดเร็วและถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยหรือพระไตรปิฎกทางศาสนาซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาที่ใช้หลักธรรมคำสั่งสอนที่ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อยู่ตลอดตามยุคสมัยเพราะหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถแก้ไขปัญหาลดข้อขัดข้องกับวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและพระสงฆ์เองก็ต้องสามารถใช้เทคโนโลยีและพัฒนาองค์การคณะสงฆ์ให้เกิดความต่อเนื่องและทันสมัยตามยุคสมัยเพื่อสร้างความโดดเด่นและสร้างความภูมิใจให้กับผู้ที่ศรัทธาให้เกิดขึ้นมากมายในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศ วะสี. (2539). *พระสงฆ์กับการเรียนรู้ท่ามกลางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภา สถาบันราชภัฏ.
มานพ พลไพรินทร์. (2531). *คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร : ชุติมาการพิมพ์.
ไพโรธ เลิศพิริยกุลม. (2539). *สภาพปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาราช
ภัฏ.